

УДК: 378

ПРАВОВА ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

І.Ю.Зінько

У статті визначається поняття правової освіти як структурного елементу формування професійної компетентності майбутніх педагогів. Розкрито зміст понять «правова компетентність», «компетентнісний підхід».

Охарактеризовані основні напрямки державної політики в галузі правової освіти. Проаналізовані документи щодо регулювання правової освіти населення України.

Визначено, що правова освіта є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу підготовки майбутніх педагогів та формування гуманістично зорієнтованої особистості.

Ключові слова: *правова освіта, компетентність, компетентнісний підхід, правова компетентність, майбутній педагог.*

LAW EDUCATION AS AN ELEMENT OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

I.Yu.Zinko

Summary. Higher professional education Ukraine implements the education program to form the comprehensively developed personality. The main directions of the state policy in the field of higher education is a personal orientation education, the formation of national and universal values, and the integration of national higher education to European and world educational space. The article defines the concept of legal education as a structural element of forming professional competence of teachers. The suggested article unfolds the essence of such notions as legal competence, competence-based approach. The main directions of state policy in the field of legal education have been characterized. The basic documents regulating legal formation of the population in Ukraine are analyzed. It has determined that legal education is an integral part of the educational process of preparing future teachers and formation of humanistic oriented personality.

Keywords: *legal formation, competence, competence-based approach, legal competence, the future pedagogue.*

Освіта в сучасних умовах є могутнім чинником утвердження авторитету України як повноправного члена європейської та світової спільноти – суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Освіта має значний вплив на всі аспекти життя й діяльності країни, соціуму, людської цивілізації загалом.

Вища професійна освіта України реалізує вимоги програми виховання всебічно розвиненої особистості. Основними напрямками державної політики в галузі вищої освіти є особистісна орієнтація освіти, формування національних і загальнолюдських цінностей, формування правоосвічених громадян української держави, а також інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів. Визначені напрямки реалізуються через запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій у процесі навчання та за допомогою педагогічних засобів, механізмів, способів формування якісної освіти та компетентної особистості.

Питання підготовки вчителя, його професійного становлення й професійної компетентності становлять певне проблемне поле сучасної системи вищої освіти. Аналіз наукової літератури дає змогу дійти висновку, що концептуальним принципом підготовки майбутнього педагога виступає компетентнісний підхід.

У сучасних наукових розв'язках визначено, що компетенції (основні функції фахівця) є необхідною складовою професійної компетентності, а компетентність є універсальним виміром успішної діяльності фахівця. Компетентнісний підхід – порівняно нове педагогічне явище, яке знайшло своє відображення в роботах О.В.Овчарук [8], Н.С.Побірченко [10], Л.Г.Карпової [5], О.В.Сергійчук [11]. Компетентнісний підхід – це сучасна вимога вищої освіти, основа процесу підготовки кваліфікованих фахівців.

Основною умовою ефективності, високої якості підготовки майбутнього вчителя є також принцип безперервності, міждисциплінарності та використання інтегративного підходу. Адже підготовка майбутнього вчителя до правової освіти й правового виховання учнів включає, окрім правового, загальнокультурний, психолого-педагогічний, навчально-методичний компоненти [4; с. 164].

Правовий компонент формування професійного рівня майбутнього педагога складає правова освіта. Правова освіта – це структурний елемент загальної освіти, найважливіший чинник розвитку особистості, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави в Україні. За відсутності правової освіти неможливе формування професійної компетентності. Про це свідчать наукові роботи О.М.Іваній [3, 4], Д.М.Клочкової [6], В.В.Одарія [9].

Мета статті – розкрити зміст правової освіти як елемента правової компетентності, що своєю чергою є складовою професійної компетентності майбутніх педагогів, яка формується у фаховій підготовці.

Професійна компетентність включає в себе такі ключові компетентності, як інформаційна, комунікативна, правова, дослідницька, предметна та інші. Правова компетентність учителя формується як невід'ємна складова фахового профілю педагога. Вона включає в себе загально правові та професійно-педагогічні знання, вміння, якості [3; с.6]. Правова компетентність формується на основі не лише вивчення правових дисциплін, а й упродовж всього навчально-виховного процесу, що реалізується під час професійної підготовки.

Основним елементом правової компетентності є правова освіта. Остання покликана забезпечити формування в студентській молоді високої правової культури, яка передбачає юридичну обізнаність, свідоме ставлення до прав та обов'язків, повагу до законів і правил людського співжиття, готовність дотримуватися й сумлінно виконувати їх [1; с. 48]. Правова освіта дає змогу оволодіти професійними вміннями й навичками, які зумовлюють готовність педагога до правової діяльності. За допомогою правового компоненту освіти в майбутнього педагога формується зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці, гуманістична спрямованість особистості, правова самооцінка [6; с. 170].

Правова освіта забезпечує формування основних складових правової культури майбутнього педагога, таких як:

- імперативно-когнітивний компонент, що утворюється з системи правових знань та знань про норми їх застосування в межах навчально-виховного процесу;
- діяльнісно-поведінковий компонент, що утворюється з системи правоправних дій, правового поведіння, навичок правового регулювання дій і вчинків усіх учасників педагогічного процесу;
- ціннісно-орієнтаційний компонент як система моральних орієнтирів, настанов і мотивів, що визначають спрямованість дій педагога на ствердження в освітньому середовищі природних прав і свобод кожної дитини та інших учасників педагогічного процесу.

Отже, змістовими показниками правової культури професійної діяльності педагога слід виокремлювати:

- систему знань про зміст та призначення головних міжнародних і державних документів щодо прав людини й дитини; прав і обов'язків дитини як особистості і громадянина України; про порядок реалізації цих прав, можливості і методи захисту прав дитини як особистості; про зміст основних правових

документів щодо прав людини й дитини в освіті; про дії і вчинки, що складають загрозу безпеки життя і здоров'я дитини як особистості, правила охорони безпеки дитини від підступних дій; правила поведінки в соціумі, що засновані на повазі прав і свобод інших людей;

– систему практичних дій щодо вміння реалізовувати свої права на практиці, керуючись правовими нормами, що існують: уміння застосовувати правові знання, проектуючи свої правомірні дії і дії своїх учнів у різноманітних життєвих ситуаціях і ситуаціях, що виникають в освітньому середовищі, вміння давати правову оцінку явищам життя, корегувати власні дії і дії своїх учнів, інших людей відповідно правових норм, що існують;

– систему моральних орієнтирів, що стверджують гуманістичні цінності; цінність права як засобу захисту особистості в суспільстві і самого суспільства як такого; цінність закону слухняності як способу толерантної життєдіяльності особистості [9; с. 11].

Таким чином, правова підготовка майбутніх учителів не вичерпується формальними юридичними знаннями та наданням правової інформації. Вона зорієнтована на формування гуманітарного світогляду, сприяння становлення гуманістично зорієнтованої особистості. Тобто особистості, яка не тільки має почуття власної гідності, а й займає активну громадянську позицію, законослухняна, поважає права й свободу інших людей, уміє їх відстоювати, володіє юридичними знаннями, які може ефективно використовувати в повсякденному житті. Правова підготовка також формує переконання в значущості особистих обов'язків, особистої відповідальності за прийняті рішення й власні вчинки; розвиток стереотипів правомірної поведінки; засвоєння принципів і особливостей правовідносин у суспільстві. При цьому правові знання й практичні вміння – це взаємопов'язані сторони одного й того ж процесу, який сприяє становленню правової й громадянської позиції майбутнього педагога.

При підготовці фахівців навчально-виховний процес має бути спрямований на виконання Національної програми правової освіти населення, Постанови Кабінету Міністрів України «Про Програму правової освіти населення України», реалізації змісту Національної доктрини розвитку освіти, забезпечення дотримання конституційних положень, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших нормативно-правових документів, які регламентують сучасну освіту.

Відповідно до Національної програми правової освіти населення четвертим етапом здобуття правової освіти є професійна освіта. Змістовим компонентом якої, окрім професійних знань і умінь, виступає обов'язковість вивчення норм права, що стосуються її майбутньої професійної діяльності:

- 1) користуватися правовим інструментарієм (працювати із законами та іншими актами, уміти складати правові документи);
- 2) виробляти уміння використовувати свої правові знання для реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів;
- 3) будувати власну правовідповідну поведінку в межах наявних свобод, прав і обов'язків (політичних, економічних, культурних, соціальних);
- 4) здійснювати вибір моделі поведінки у повсякденних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на норми права України;
- 5) застосовувати на правовому матеріалі критичне мислення, аналіз, синтез, оцінку, рефлексію.

Відповідно до Концепції правової освіти, оволодіння юридичними дефініціями, вміннями та навичками, автоматичне дотримання законів є одним із етапів формування особистості вчителя. Бажаною для держави є соціально-активна поведінка, яка досягається усвідомленням соціальних цілей права, критичного переосмислення особливостей національної правової системи з позицій загальнолюдських правових цінностей. Досягнення такого рівня правової культури передбачає оптимальне співвідношення правової освіти й правового виховання майбутніх учителів.

Розглядає правову освіту як процес гармонійного узгодження загальнодержавних, міжнародних та індивідуально-особистісних інтересів і Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Наголошує на значущості врахування в процесі правової освіти населення моральних засад функціонування суспільства, єдності права й моралі, характеру їхньої взаємодії та їхнього впливу на правову поведінку. А також забезпечення реалізації, здійснення правом своїх основних функцій – гуманістичної, виховної, пізнавальної, оцінної, регулятивної й охоронної, що мають на меті подолання правового нігілізму, формування правоповаги як цінності, як вихідної установки особистості, як своєрідного результату правоосвітньої діяльності. Система правової освіти населення спроможна існувати у статусі цілісного структурного елемента вітчизняної освіти як соціального інституту, де вагому роль відіграє вища професійна освіта.

Правова освіта є обов'язковим компонентом професійної педагогічної підготовки, адже компетентність, ерудиція, професіоналізм, культура вчителя значною мірою визначають і рівень освіченості й особистісні якості учнів. Правова освіта – це засіб трансляції правової культури, спосіб орієнтації в соціально-правовому просторі, пом'якшення конфліктності українського суспільства.

Майбутній учитель з високим морально-духовним потенціалом та фаховою підготовкою зуміє кваліфіковано оцінити правову поведінку вихованця та буде сприяти формуванню внутрішньої особистої поведінки на основі правових переконань.

Педагогічна підготовка у вищому навчальному закладі повинна формувати особистість учителя з високою педагогічно-правовою культурою, соціально-активною, свідомою позицією – професійно-правовою свідомістю.

Таким чином, права освіта, що є невід’ємною складовою навчально-виховного процесу підготовки майбутніх педагогів, зумовлює трансформацію правових знань в особистісні правові переконання. Рефлексія правового мислення, правового наукового світогляду та внутрішнього морально-духовного наповнення формують правомірну поведінку майбутнього вчителя.

Правоосвітній елемент професійної компетентності є основою формування правосвідомості особистості майбутнього учителя з соціально-активною, правотворчою та професійно-правовою позицією.

Література

1. Гасаненко Т.В. Права освіта та праве виховання в процесі соціалізації учнівської молоді / Т.В. Гасаненко // Таврійський вісник освіти. – 2009. – №4. – С.48-58.
2. Городиський М.І. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя: автор. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / І.М.Городиський - Харків, 1999. - 20 с.
3. Іваній О.М. Структурно-змістова модель формування правової компетентності майбутнього вчителя у навчально-виховному процесі університету :автор. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.М. Іваній. – Харків, 2012. – 20 с.
4. Іваній О.М. Формування правової компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки /О.М. Іваній // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. - № 7. – С.162-167.
5. Карпова Л.Г. Складники професіоналізму вчителя / Л.Г. Карпова // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Харків : Стиль Іздат, 2006. – С. 46-53.
6. Клочкова Д.М. Взаємозв’язок формування правової компетентності майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості / Д. М. Клочкова, Н. М. Чернуха // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 12(223). –С. 168–174.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. –112 с.
8. Овчарук О.В. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти / Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / О.В. Овчарук– К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.
9. Одарій В.В. Права культура професійної діяльності педагога як педагогічна проблема / В.В. Одарій // Наша школа, 2002. - № 5. – С.11-13.
10. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект / Н.С. Побірченко // Освіта та педагогічна наука . - 2012. - № 3. - С. 24 - 31.
11. Сергійчук О.В. Професійна компетентність майбутнього вчителя / О.В. Сергійчук, П. І. Шкира // Підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності : науково-теорет. зб. - Вип. 1. - Переяслав-Хмельницький : СКД, 2008. - 254 с.